

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

Орган Друштва за Просвећивање Жене и Заштиту Њених Права

Уређује
КЊИЖЕВНИ ОДБОР

Главни Уредник
КАТАРИНА БОГДАНОВИЋ

уредништво
у Краљице Наталије ул. 31

САДРЖАЈ:

Белешке и новости.

Поводом смрти Руже Стојановић . . . Делфа Ив. Иванић

Криза љубави Др. Сима Марковић

Слобода и жена По немачком, О. Г.

Наша Муслиманка Хасан Ребац

Књижевни преглед .

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:

Ангелина Видаковић, Делфа Иванић, Зорка Каснар,
Милева Петровић, Паулина Лебл-Албала.

БЕОГРАД, 1920.

СОЦИЈАЛИСТИЧКА ШТАМПАРИЈА „ТУЦОВИЋ“ — ПИ. ЧОЛОВИЋ — НАРОДНИ ДОМ

ЦЕНА 2 ДИНАРА

Нашим претплатницима

Још један број Женског Покрета, који ће изићи одмах почетком јануара, — и ми ћемо завршити прву годину. Они претплатници који су послали 24 динара, а примиће у ствари само 9 бројева — јер смо ми почели априла у место јануара — ти претплатници послаће за идућу годину само 18 динара, а оних 6 динара додаће им се од ове прве године.

Али осем тих претплатника који су нам послали за ову годину више него што треба, има их — да ли да и њих назовемо претплатницима? — има их, дакле, који до данас нису послали ништа. Њих молимо да учине своју дужност, како би на време могли да се заврше рачуни.

Имамо и трећу врсту претплатника: од њих смо примили до сада само 12 динара. Они имају да допуне претплату са 6 динара, што могу учинити у исти мах када се буду претплаћивали за другу годину.

Пошто нам администрација иде још увек доста споро, а рекламације због разних неуредности на пошти непрестано стижу, то смо одлучили да у будуће и ми радимо са повереницима где год има више претплатника. Зато молимо свакога ко би хтео да се прими за повереника Женског Покрета да нам јави своју тачну адресу и број примерака које ће да растура. Ако скупи најмање 10 претплатника, примаће лист бесплатно. Веће пошиљке слаћемо повереницима препоручено, јер нам је то мања штета него да изгубљене бројеве — свакако због неуреднога поштанског саобраћаја — шаљемо по други пут. Уједно молимо све наше претплатнике да рекламацију шаљу писмено на адресу администрације (Женски Покрет, Канцеларија Женског Савеза у згради Министарства Просвете, улица Краља Милана). Ово напомињемо стога што има претплатника који се усмено или у приватним писмима жале појединим нашим чланицама, а оне више пута забораве да да кажу то администратору, те се онда на нову пошиљку узалуд чека.

Уредништво и овом приликом мора нагласити да није само оно криво што лист још увек излази доста не-

уредно и разашиле се веома споро. Тешкоће које у почетку прате свако ново предузеће искрсавају сваки час и ометају рад, за чији правилан ток треба много више радних снага него што их ми имамо, и много јаче дисциплине него што смо ми у први мах у стању да наметнемо. Од нове године надамо се да ће све ићи брже, уредније и боље, јер из досадашњег искуства видимо како у извесним стварима не треба да буде, а ових дана баш договарамо се и већамо како би у будуће могло и требало да буде.

За сада међутим главно је сазнати имена повереника и број свих претплатника за идућу годину. Од тога зависиће у колико примерака ћемо штампати лист, који ће по свој прилици да промени формат и повећа обим, а да при томе остане иста цена.

Од броја претплатника зависиће и то да ли ћемо радове моћи хонорисати. За сада, лист једва животари од претплате, и ако тек од шестог броја плаћамо само администратора, а од тога истог броја престали смо да плаћамо одговорног уредника, — тако да се данас сви послови и сва предузећа — сем администрације — обављају бесплатно. Но било би свакако добро да се у будуће могу хонорисати бар они радови које нам писци, због својих материјалних прилика, не би могли поклонити, а вредело би да их наш лист штампа.

Од претплатника и њихове заузимљивости зависи да ли ће и када ће то моћи да се оствари.

Белешке

Дневник Руже Стојановић, који смо обећали донети у листу, морао је изостати, пошто га је њена породица уступила уредништву „Епохе“, где је већ оштампан.

Социјални течај за жене отпочео је у Београду 4 новембра. Предавања се држе сваког четвртка од 6—7 часова увече. У октобарском броју обећали смо донети цео распоред предавања у овом броју, али нам сада изгледа згодније да то оставимо за децембар, када се буде подносио извештај о нашем раду у току целе ове прве године.

Феминизам и професионална настава. Од свих питања која се данас истичу има два, оба врло важна и врло блиска једно другом. То су рекрутовање радне снаге и феминизам. Проширена женска делатност јесте један од непобитних одјека рата. Тај факт уосталом нико и не помишља порицати, али се о њиховој важности суди веома различито. Једни се сматрају срећним због овог напретка феминизма, док се други боје да он не скрене жену од њеног историског задатка, у чему виде социјалну опасност.

Питање је врло сложено и у прилог обе поставке могу се наводити докази од вредности. Број жена које морају осигурати своју независност и које морају живети од свога рада постао је последњих година много знатнији. Све те жене морају зарађивати свој хлеб. Силом прилика жене суделују свевише у јавном животу, па било да тај факт поборници феминизма хвале или га противници њихови жале. С друге стране, преко је потребно, данас више него икад, да свачији рад даде што већи резултат, како мушки тако и женски. Није дакле довољно да жене раде, него је потребно да оне раде у таквим приликама, како би њихов напор за њих саме и за друштво био од што веће вредности.

Ствари се у том погледу нагло развијају. Још недавно већина буржоаских жена нису биле спремне ни за какав занат, а оне које су прилике једног дана нагнале на рад, нашле су се у недоумици; и за време првих месеца рата, колико је њих, нашавши се у невољи, примило све и ако нису имале нити какву способност нити специјалну спрему.

Односно каријера приступачних женама први је корак већ учињен у толико што је прошло време кад је жена са извесним друштвеним положајем сматрала, да је учитељство једино које она може прихватити, а да себе не унизи. Нови су путеви отворени, рат је убрзао решење које је још раније било на догледу, и жене су полако задобиле места у администрацији, у индустрији и трговини нарочито. Лакоћа којом су примане готово свуда у оскудици мушке радне снаге понекад је могла изазвати илу-

зије, које би било опасно пустити да се шире. Сада кад се редовне прилике за рад полако поново успостављају, важно је утврдити у коликој мери и под каквим погодбама могу се жене примати у извесне каријере. Било би сувише смело оснивати све на извесним изузетним фактима за време рата и помишљати прво, да свуда, особито у трговини и индустрији, жене могу конкурисати људима; и друго, да ће оне наћи без икакве претходне спреме корисне зараде. Сваки рад одиста није погодан за жене, оне морају да бирају такав, који ће одговарати колико њиховој способности толико и физичкој снази. Изгледа да се женама у индустрији радо поверавају положаји у којима оне неће бити конкуренти него ортаци и сараднице људи. Али у овим положајима жене ће се учврстити само тако ако се и даље буде ценио женин рад, т. ј. ако оне науче оно што је неопходно за свакога ко хоће ваљано да врши своју дужност.

Ово учење је данас веома олакшано, јер то захтевају нове потребе. Нове су школе отворене, неке старе измењене тако да млада девојка излазећи из њих може одмах да користи својим радом друштву. Разуме се да ове школе упућују своје ученице на разне путеве. Свака млада девојка пре него што уђе у такву школу, треба најпре добро да испита своје личне наклоности и способности, за тим какви се изгледи отварају за њен будући живот по свршетку школе, и врсте рада који ће имати да врши. Ову одлуку свака жена мора донети по свом најбољем знању и умењу, јер од ње зависи цео њен професионални живот, при том не сме се руковати тренутним илузијама. Тек тада ће она моћи дати користан рад за другог и за себе саму. Зато младе девојке у тренутку ове оријентације треба да имају све елементе тога питања и да протудирају неколико професионалних школа. Ова студија охрабриће нам жене и показаће нам да знање и способност отвара и нама широку могућност на успех.

Апел Сенаторима у Француској.

Посланичка Комора 20 маја 1919 признала је Францускињама иста поли-

тичка права као и људима. На основу тога Францускиње данас упућују овај апел:

„Ми са зебњом чекамо седамнаест месеца на одлуку Сената, који ће, како се надамо, потврдити решење Коморе.

Али ма каква била пресуда коју ће Сенат изрећи над француским женама, — вотирање поверења у њихову патриотску активност или вотирање презирања њихове интелегенције и оданости, не треба више одлагати,

Ми тражимо, господо, да нам суди ваша висока скупштина и јавно мишљење. Питање је озбиљно за земљу и за нас саме. Ми имамо право и дужност да захтевамо неодложан претрес. Та је дискусија у толико хитнија што је Француска, обично на челу каваљерских и племенитих покрета, овога пута допустила да је претекне већина културних земаља, које су већ усвојиле женско изборно право.

Сенатски Одбор, који је досад био према нама непријатељски расположен, не треба да се плаши дискусије на тај велики дан одлуке. Ми је се такође не плашимо.

Ми имамо непоколебљиву веру у правичност наше ствари. Ми хоћемо да верујемо у мудрост људи наше земље; веру у триумф здравога смисла и разума. Ми не можемо заиста веровати да би наши сенатори могли и хтели непризнати важност услуга које смо ми у стању да учинимо нашој отаџбини, ако нам они буду дали могућности.“

Француска Лига за Женска Права упутила је г. Милрану ово писмо:

Господине Председниче,

У саопштењу које сте дали Парламенту сутрадан по вашем наименовању за највиши положај у Републици, ви сте између осталог, казали и ово:

„У најкритичнијим часовима жене се такмичиле са људима у интелегентном схватању дужности.“

Француска Лига за Женска Права срећна је што констатује да и ви, као и ваши претходници, умете ценити француске жене, и Лига вам искрено захваљује на похвали коју сте тиме јавно учинили француској жени.

Ми мислимо да крај непријатељстава није умањео „интелигентно схватање“ Францускиња за време рата, и уверене смо да женска помоћ неће бити излишна да убрза социјалну и економску народну обнову, која вас тако јако интересује.

Извесно и ви делите то мишљење, пошто сте један од оних који су 20 маја 1919 у Палати Бурбонској објавили једнакост оба пола.

Обраћамо се, дакле, с пуно поверења вашем високом утицају. Надамо се да ћете се ви, као Председник Републике, заузети у влади да она што пре изнесе на претрес у Сенату закон о женском праву гласа, који је Посланичка Комора примила.

Примите, Господине Председниче, уверење нашег високог поштовања.

У име Одбора,
председница
Марија Верон
јавни правозаступник

ПОВОДОМ СМРТИ РУЖЕ СТОЈАНОВИЋ

Кад ми је 1910 године требала домаћа наставница за математику, за једну девојчицу која ми је близу, обратила сам се своме пријатељу г. Браниславу Петронијевићу, професору Универзитета, с молбом да ми је нађе међу ученицама. После два дана саопштио ми је да ће ми доћи једна од најбољих и најдаровитијих ученица и од најбољих девојака с Универзитета, Ружа Стојановићева, студенткиња треће године филозофског

факултета. Кад сам угледала малу, тиху, повучену и скромну студенткињу, помислила сам да сем математике то мирно створење и не зна ништа друго. Долазила је свакодневно у кућу. Из дана у дан допадало ми се све више њено лепо понашање, њена савесност, стрпљење и начин рада с њеном ученицом, посао нимало лак; јер је дете имало одвратности спрам математике. Постепено смосе спријатељиле и често смо по-

сле часа остајале дуго у разговору. — У то доба наша средњешколска омладина читала је много Арцибашевљевог Сањина и томе сличне за њу нездраве ствари. У целом животу наше деце осетила се нека нездрава тенденција. Такође у то доба пада оснивање ђачког клуба слободне љубави, напуштање родитељске куће од стране неколико девојчица и дечака и томе слични поступци, у којима стварно није било много зла, али је била оправдана бојазан свих нас куда ће их то одвести. Без мало, свакодневна тема нашег ђаскања био је живот наше деце, васпитање које им пружају кућа и школа и све оно што је у вези с тим. Изненадили су ме правилни погледи мале студенткиње, њена зрелост и сталоженост. Из ње је избијало више но њена памет и начитаност. Осећало се да је дете једне добре и честите старинске куће наше, каквима је некада српска провинција обиловала. Наше општење трајало је нешто јаче од годину дана. Мала девојчица положила је математику преко сваког очекивања добро и отишла из Србије, студенткиња је наставила своје студије, убрзо су дошли ратови и свако је пошао својим послом и путем. Пуних девет година, за сваког од нас испуњених борбом и лутањем, нигде се нисам срела са својом младом познаницом.

По повратку кући, у септембру 1919 о великом конгресу југословенских жена у Београду, слушала сам пажљиво један добро документован реферат о алкохолизму, проституцији и заштити деце. Седела сам на истој страни одакле је говорница говорила, тако да јој нисам могла сагледати лице, али је реферат био такав, да сам се после њега заинтересовала за ону која га је дала. И на моје велико изненађење, срела сам се са својом старом познаницом, негдашњом малом студенткињом, која је била исто тако мала, слаба, лепо васпитана, чедна и мирна као и некада, само се видело да је већ постала велика девојка, и њене паметне некадашње очи биле су некако дубље и светлије.

Обрадовала сам се том сусрету, а нарочито кад сам познала да је од мале и незначајне студенткиње постала велика радница за све оно што

је добро и лепо. Сретале смо се на раду целе ове године у Женском Савезу и у Покрету, а заинтересовала сам се за њен рад у „Заштити деце“, у „Трезвности“ и као наставнице. Свуда сам о њој и њеном раду чула само добро.

Са задовољством сам гледала како предано ради на нашем југословенском зближењу и јединству, колико много идеализма и поштења уноси у тај тежак и деликатан цосао. — Није јој било ни тешко ни досадно, кад је год затребало, да крене у Загреб, Љубљану, Сарајево, увек о својој трошци. Ако се не варам, најмање три до четири пута ишла је за ову годину дана у Загреб, а никад, нико од нас, нисмо јој се ни захвалили за то.

У брзо, при заједничком раду, видела сам да имам пред собом једног апостола. Што је она знала и у што је она веровала, то је бранила до краја, никад нико никаквим разлозима није је могао разуверити. Исто тако није се требало бринути за ствар за коју се она загрејала и заволела је, да ће је оставити на пола пута. Са те две апостолске особине, непоколебљивом вером и тврдоглавом љубављу за оно што ради, постизавају се крупни и несумњиви резултати у великим делима, али у обичним стварима живота, по некад се бива неспособан да се донесе правилно решење. Мени је баш у део пало да је у току ове године, у два у три маха потучем у најобичнијим стварима. И сваком приликом, осећала сам, нисам никад спор добила зато што сам њу успела била да убедим о противном; на против, она од свога ни за длаку није одступала, она је своје гледиште тврдоглаво бранила, и наш спор и моја победа решавани су само на тај начин што су присутни, они који су имали о ствари да одлуче, изгласали мишљење супротно њеном.

И баш у тим тренутцима, тих малих и безначајних пораза, кад се права, поштена и без сгранпутица, с идеалном вером да је добро оно у шта она верује, довела у безизлазан положај, у њор сбкак, бивала је највећа и најсимпатичнија. — Ја сам јој се тада радовала и осећала колико много вреди њена снага и с тим квалите-

тима, а њене памети, колики је она добитак за наше друштво и колико ће нових снага она умети да фанатизира и створи за лепе и добрествари, за које данас треба радити више но икад. Ово у толико више, што је старих бораца нестало или су се заморили, а нових је мало.

У јуну месецу, баш пред сам састанак југословенских жена у Загребу, чији је она главни иницијатор била, саопштила нам је да је болесна, маларична, да по савету лекара мора у планине и да не може на скупштину у Загреб. Помислила сам да мора да је озбиљно оболела, кад одриче своју сарадњу у таквом тренутку. Доиста и није добро изгледала. Али, ни слутила нисам да јој је и душа болесна, и то самртно болна, као и да је то наше последње виђење.

*

Од првог тренутка, кад сам далеко од Београда, са запрепашћењем прочитала прве вести о њеној трагичној смрти, па све до сада, ни једног тренутка није ми падала на ум мисао, да је веза покојничина с професором Берићем дошла случајно, у моменту заборави и заноса. Неколико недеља по њеној смрти, нисмо имали никаквих стварних докумената, а готово да их немамо ни данас. Новине су писале много и чешће су узимали перо у руке они који су могли и ћутати. Многи од тих написа, тенденциозно или не, профанисали су сен једне несрећне, али честите девојке, која је своје погрешно разумевање живота и сувише скупо платила. Пада нарочито у очи онај, чији је писац из слике замрљаног клишета могао да уочи „похотљиве“ очи покојничине. Није много бољи ни онога студента, који тврди да је једна паметна девојка, која је и сама имала професуру, зарад професорског положаја, дала без љубави, из простог рачуна, и душу и тело човеку који сем протесуре у себи ништа друго и нема. И најзад, јачи од свију, напис оне брижне честите мајке, што се боји за чедност и невиност својих соколова од наметљивих београдских девојака, у коме је још најпоштеније што није имала куражи да га потпише, схватајући сву беду онога што јој је из пера изашло.

И тако крај свега што је о овоме

догађају писано много, налазимо се ипак, без и једног документа, о мотивима који су везали ова два неједнака створа. Уста покојничина су нема, а њеног партнера, за нас, два пута више. Остаје нам само да по ономе како смо познавали душу и карактер поч. Ружице, доносимо закључке, који нам изгледају логични.

Ја лично све до овога тренутка верујем и само би ме неки несумњив и позитиван докуменат могао о томе разуверити, да је пок. Ружица волела много, да је била свесна своје љубави и свега што чини, да јој је љубав изјављивана, давана и нуђена, и да су те две душе у једном моменту екстазе и вере у себе и своје осећање, пружали једно другом руку, дајући себи слично обећање: наша љубав и наша савест веће су и јаче од свих конвенција, сведока и форми. Наша вера једнога у друго тврда је и дубока толико, да иза ње остају далеко и црква и венчање и свештеник. Ми и истинитост нашег осећања чинимо нашу везу светом и ниједна црква, ниједан свећеник и ниједан други човек изван нас, не могу је учинити светијом и сталнијом. Идем и даље, И после свега што смо сазнали о професору Берићу, од њега лично, верујем да је у таквом једном тренутку, можда, истински осећао тако или што слично томе.

После више недеља ћутања од стране позваних и много разговора од непозваних, долазе ова нова документа: дневник поч. Ружице и реч проф. Берића.

Дневник покојничин не казује много. Он с времена на време утерује у лаж тврђење њеног партнера: да му је она била одвратна ч да му се од почетка наметала. Показује даље његово мизерно и нечовечно понашање спрам ње, као и понижење којему се ради свога детета, излагала. Иначе из њега се види да је фаталан тренутак већ близу, Она је изгубила равнотежу, њиха се сад животу сад смрти, нигде нема мира, она више није она, под њеним ногама тло већ није више чврсто.

Ко је њу познавао и кад прочита њен дневник, могао би извести закључак да је изгубила храброст и да је пре у смрт отишла зато што

се згадила на живот, што се осетила пониженом и увређеном, но из страха од онога шта ће рећи свет. Она је иначе била храбра девојка. И да је случај донео, да је професора Берића, док је веза била још у целости, у свој својој свежини, док су њени идеали били неокрњени, нестало, да је он умро, није искључено да покојна Ружица не би живела и даље, подносећи све последице свога дела и не страхујући од осуде.

Првих недеља после смрти Ружицине, крај свих осуда које су, без мало, са сваке стране падале на проф. Берића, његово одсуство и ћутање чинили су ипак добар утисак, у колико је то, у даним приликама, било могуће. Свак је мислио да он осећа тежину свога греха и дела; да кад би било могуће неповратно повратити, да би радо учинио оно што је пропустио у своје време.

Међутим професор Берић имао је рђаве пријатеље. Како сам вели, он би ћутао и даље, да га пријатељи нису усаветовали да говори. Фатално за њега. У своје време други пријатељи су му саветовали боље савете да учини своју дужност, и он се о њих оглуноу и није их послушао. Колико би боље учинио да је тако и овога пута радио.

Прочитала сам реч његову неколико пута узастопце. Морам да признам да за дваеста година, од када ја пратим јавност, нисам никад наишла на ружнији напис. После свега, лепо се није ни могло очекивати. Где нема доброга, не може бити ни лепога. Па ипак он је могао бити мање ружан. Конфузан, смушен, без имало осећања деликатности културна човека и без сваког осећања срамежљивости човека са села. Писати под својим потписом у јавном гласилу о својим физиолошким особинама и навикама, естетски и у погледу доброга тона, значи исто што и стати на сред улице и гласно причати пролазницима о себи и својим најинтимнијим стварима, о којима се не говори ни са својим најближима. Ако је већ мислио да му то тврђење смањује кривицу, могао је пред судом или судом части учипити саопштење те врсте. Улица није погодна за такве разговоре.

Цео његов однос с поч. Ружицом

изнет је на тако конфузан, бруталан, бедан начин, да се човек као у чуду питао, шта је имао намеру да каже. Шта имају посла ту и Архангел Гаврило и Јосифова башта, кад је се и на сувише еклатантан начин сазнало о делу професора Берића, и последице његове су и сувише трагичне и јасне, а да би ико могао и за тренутак да помисли да је било потребно и садејство арханђела. Он хоће у свакој алинеји да нам се прикаже као Хришћанин. Како је смео онда да једну лепу причу из историје хришћанске уплиће усвоје неморалне приче, све кад би и било истина оно, што је хтео њима да докаже. И човек безверник, ако има имало пијетета спрам ствари које су му макар у детињству биле светле, не би се послужио таквим примером.

Иначе цела прича професора о наметљивости поч. Ружице, стоји и сувише на стакленим ногама. Ако му је она у истини била одјаратнија од сваке друге девојке, он је имао начина да се за времена уклони и да сваку наду код покојнице разбије. Никога не може убедити и да га је за скуте на силу вукла у Будимску улицу и да му је слала кола са четири коња, да се није могао одбрани да не оде. Како је после дела умео да је избегава, да не иде у семинар као што вели, и на сва друга места, онда кад му није више годило да се сретне са њом. Где би био крај и његов и њен да је то учинио благовремено. Зар човек његових година није знао да је сажалење на сваком другом месту врлина, само не у љубави. Љубави се или све даје или све одбија, и кад је знао да не може све да да, дужан је био да прекине сваки разговор са њом. И онда, ако није био крив, ако није био стварни саучесник као што вели, зашто се збунио у јулу на Калимегдану, кад му је покојница казала да је отац и кад је тражила венчање? Зашто се нико од нас других није збунио, сазнавши целу трагедију покојничину?

Сва је ова историја тако бедно састављена, да је ни дете од пет година не би горе испричало. Ни једног факта нема у њој, који се не би могао одмах оборити другим. Она је тако несолидна и траљаво налепљена, да није

достојна да се човек на њој задржи оволико. Али тенденција која провела кроз њу толико је неваљала, да је дужност зауставити се и одбрани једно мртво створење, које и даље, иза гроба, хоће да прља човек који јој је учинио живот немогућим.

И ако нико од нас позитивно не зна какви су мотиви бацили пок. Ружицу у руке овога човека и какав је био уговор међу њима, једно позитивно знамо сви који смо је познавали, њене пријатељице и другарице као и ми обични познаници, да она није била у стању с једним човеком дете да зачне и другом да га подмеће. То је клевета која се баца једном гробу, немом, који нема ко да брани.

Поступак је сличан онима који откопавају жртве из њихових гробова и узимају им последње драгоцености, с којима су покопани. Рђав посао ради професор Берић. Он и без тога има доста на својој савести и не би требао да је терети више. У нашем друштву, у коме сви морални сукоби остају нерешени и ради чега је, ваљда, и постала пословица: свако чудо за три дана, могао је и он помислити, да ће се и о њему говорити, уђутати и временом заборавити. А ишао је чак и даље. Није хтео ни да сачека да време учини своје. Још су новине брујаде о њему, још су духови с узбуђењем говорили о његовом делу, још на гробу жртве нитравка није никла, а професор, с јединственом сигурношћу у себе и потцењивањем морала данашњег друштва, кандидује се за народног посланика за конституанту! И за мало, па смо могли доживети ту част, да га видимо где заседава у парламенту и уређује нову државу и ново друштво, човек који није имао учинити лепим ни свој властити живот.

Према данашњим законима данашњег друштва може професор Берић упропастити педесет најбољих девојака, може покопати педесеторо своје деце и да ником за то не одговара. Може и не бити одлучен с универзитета, може бити изабран и за народног посланика, може се и оженити девојком с миразом о којем је сневао, кад је просио београдске девојке, па ипак да се не осећа добро.

У сваком људском створу, будан

или успаван, лежи неумитни судија. И кад се код професора Берића он буде разбудео, кад гробови почну говорити му својим језиком, неправедни људски закони који су га сачували од тамнице, неће бити у могућности да га сачувају затвора вечне самоће, мрачније и од саме смрти.

И све друго у речи професора Берића одсуствује и најмањим укусом. Чему служи причање, и могуће неверно, сцена које су се међу њима одигравале? Нашто прича о првом веренику, о нелојалности ујниној, докази да он није крив, јер је поч. Ружица путовала док је он служио војску, као и закључак да он није крив, јер га покојница није казнила.

И после свега ружног, безгранично ружног и неверног што је изнео о девојци чију смо лепу душу много нас знали и познавали, она рђаво уметнута фраза, да би имао да каже још лепше ствари о покојници, али „de mortuis nihil nisi bene“! Колико ритерства! После тога бледе остале нечовечности којима је његова реч препуна.

Професору не само што оскудева добар укус, најелементарнији појам о лепоме и допуштеноме, већ он у своме цинизму иде и даље, он жонглира. И жонглира на прост и груб начин, рачунајући да има посла с публиком још горег укуса но што је његов. Позива све девојке које је просио, да се јаве преко уредништва. И нехотице сам се сетила оних мађионичара, које смо у детињству гледали по вашарима, како гутају ватрене кугле, оштре ножеве, избацују их затим пред публиком напоље и позивају нас да узмемо у руку и куглу и ножеве рачунајући при том само с нашим дечијим страхом од ватрене кугле и балава и крвава ножа, Зна добро професор Берић да није у обичају да девојке јавно причају о својим просиоцима, још мање да о томе извештавају уредништва листова, а најмање да везују своје име с именом човека које данас, у нашем друштву, тако рђаво одјекује и из тога покушава да прави свој капитал: Само, само заборавља једно, да се нема увек публика с вашара и да има много, много света с бољим укусом но што је његов.

И свој исказ завршава речима да је готов на све се и заклети! После свих нехришћанских поступака и нехришћанског морала које нам је он лично о себи изнео у својој речи, ова заклетва изгледа депласирана и неозбиљна. Реч професора Берића, да не говоримо о делима, на најочитији начин казује, да је он човек који је изгубио религију, а није стекао морал. Он не зна за душу, грехоту и севап што су знали његови стари, а не зна ни за дужности, достојанство и вишу правду, које би по своме друштвеном положају могао и требао знати и којима ће се нарочито одликовати будуће друштво.

После онога како познајемо поч. Ружицу и после речи проф. Берића, многи ће се с чуђењем и негодовањем упитати како је могла једна девојка интелигенције и образованости поч. Ружице загледати се и свој живот везати за једног таквог човека. Па ипак бива разумљиво. Између ње и њега било је пуно лепих и добрих ствари, које је она волела и кроз које га је она увек гледала. На првом месту деветогодишње другарство и пријатељство, а сви знамо како је оно у то доба младости снажно и идеално. Даље исти позив: васпитачи омладине. Бавесе истом науком, лепом и строгом математиком, која људе апсорбује у толикој мери, да их често учини нереалним за живот. Брат и сестра у ложи „Трезвености“, другови на раду за заштиту југословенске деце. Све то, а два створа неједнака морала: Он, мужјак, у вечном лету и тражењу новог, без икаквих скрупула шта чини и шта оставља за собом. Она с апостолском вером, да су њени пријатељи и другови из школе и с посла исто што и она и да као што живе од истих идеја, имају исти идеализам и исти морал.

И најзад, најзад оно исто што у току векова у извесном моменту осети свако људско биће, а нарочито жена, што чини живот и лепим и тужним, светлост своје душе просути и њоме обасјати и улепшати љубљени створ. Није узалуд један из највећих генија рекао да је Титанија вила, у магарцу видела љубавника.

И преварена у својим надама, разочарана, унижена и страдалница, поч.

Ружица остаје до краја особа високих моралних концепција. Она остаје увек поштена и лојална. И онда кад верује да су извесне вековне традиције застареле, кад непрактична, не тражећи благовремено никаквих гаранција за себе, излази из колосека друштвеног и грешни, према нашој концепцији морала, њено дело, по побудама, поштеније је од многих осмејака, који се често, на улици и свуда на другом месту, бацају, много обећавају, а ништа не дају. Кад осети да је мати, ни на памет јој не пада, да би се могла тога терета ослободити, што, на жалост, често чине удате жене, које нису упућене ни на какве лажи. Осећа ипак реалност живота и зна како ће њеној старој мајци и поштеној породици тешко пасти ово гажење традиција и тражи од друга и пријатеља да њихову везу легализирају и да њиховом детету омогуће положај у друштву. Преживљује бродолом и опет ни тренутка не помишља да чини компромисе, да оде привремено у свет, да се ослободи свога бремена а да не буде убица свога детета и да се после, као девојка, врати и даље настави живети у нашој средини. На против, осетљива и срамежљива, осећа да не може после одбачених традиција да живи не црвенећи у своме свету, на лаж и не помишља да се одлучи, решава се да оде у другу средину и да тамо ради и живи за своје дете. Али с једне стране збуњена од бродолома, затим тек сада бива јој јасно да друштвена традиција не заузима тако мало место у нашем животу, да се појединач за свој рачун може њих одрицати а да не дође у конфликт с друштвом у коме је никао и да није лако одрећи се својих навика и свега оног што човек од свога рођења воли, решава се да материнству принесе последњу жртву, понос, одлази понижена човеку који је издао и тражи име детету и брак од двадесет минута, вољна да учини све уступке, да би упропастител што пре до слободе дошао и кренуо истим путевима даље. И по други пут преварена, унижена и сломљена; без икаква ослонца ни у себи, ни у свету, одлази заједно са својим дететом у толико жељени мир, и тај одлазак врши на један отмен начин.

Без и једне опоре речи ни проклетства за онога који је упропастио, никаквих алузија ни на кога. Да нису уверења за венчање остала случајно у цепоу и да писмо професорово није стигло по њеној смрти, које открива сву беду, вероватно да се не би ни сазнало ко је кривац.

Време би било престати са свима даљим рођењима и прљањем побеђених. Ако је казна била потребна, она се у два маха претрпела и на најтежи начин, далеко тежи но што би могла данас бити ма чија осуда.

А професор Берић могао би радити што друго, боље од писања разних речи. Кад се већ код њега развијала математика на штету свега осталог, могао би се, далеко од света њој сасвим и посветити.

Трагичан пример Ружице Стојановићеве остаје нашој омладини као једна добра и истинита лекција за реално схватање живота. Он нарочито учи да се стари кров не напушта и не руши, док се нема новог дома. Али о томе идући пут.

Delfa Ив. Иванића

КРИЗА ЉУБАВИ

ПОВОДОМ СМРТИ Р. СТОЈАНОВИЋЕВЕ

Целокупан друштвени живот преживљује данас једну дубоку кризу: економску, финансиску, политичку, интелектуалну и моралну. То је ван сваког спора и то нико више и не пориче. Јер, порицати то, значило би затварати очи пред фактима. Та страна криза, чији су примарни узроци у дубини самога склопа данашњег друштва, манифестује се на разне начине и у разним облицима. Светски рат је само убрзао ту кризу, она је са светским ратом ушла, управо, у своју акутну фазу. Привредно расуло, валутни хаос, политичка анархија, интелектуална мизерија и морална атрофија — фрапантни су симптоми те тешке кризе коју људско друштво данас преживљује.

И није никакво чудо што је та општа криза захватила у највећој мери и најинтимнију област нашег живота: љубав. Никада општи друштвени узроци, који су тежили да љубав деградирају на ниво једног обичног еспапа, нису

деловали разорније него данас, после светског рата који је изазвао ужасне поремећаје у економским односима и повећао диспропорцију између броја људи и жена. Ако се посматра уопште појава љубави, у вези са околностима под којима се она развија, мора се увидети да су се данас и материјални и морални услови развоја љубави у знатној мери погоршали. Друкчије, уосталом, не може ни бити у доба опште материјалне и моралне декаденције.

Форма у којој је данас манифестација љубави, по „позитивним законима“ и такозваном јавном моралу, једино допуштена, постала је и сувише тесна за ново и више схватање љубави којима је прожет морално највиши слој жена и људи већ у данашње време. И сукоб је постао неизбежан. Нови живот тражи нове форме. Он разбија окове „позитивних закона“ и бесмислице „јавнога морала“, отварајући хоризонт срећније будућности за којим чезну сви они који пате. А колико њих данас не пате?

И баш кад је реч о љубави, варају се сви они који мисле да је човек данас у завиднијем положају од жене. Додуше, данашње законодавство, које жену уопште понижава до роба, фаворизира човека у томе смислу што му даје могућности да некажњено буде подлац, неваљалац и злочинац према жени. Данашње законодавство не зна за „грех“ оца; оно жигосе само „грех“ мајке. Оно не зна ни за злочин човека који зарази жену и загорча јој цео живот. Али обрнуто није случај! Ето, у толико је положај човека одиста завиднији од положаја жене. Али зар се онај који се одриче свог детета или злочинац који зарази жену уопште може назвати човеком? Не. И са тога гледишта, ми понова тврдимо да положај човека није ни мало завиднији од положаја жене у питању љубави.

Младић са физичким и моралним здрављем стоји данас пред проблемом љубави исто тако немоћан као свака девојка. Врло је мало њих, и све их је мање, којима полази за руком да реше тај проблем. А он је, у основи, сасвим прост. И тако је преживели материјални и морални склоп данашњег друштва од једног

простог проблема, чије се решење састоји у стваралачком процесу физичког и духовног сједињавања, спајања два бића разног пола, направио један компликовани проблем пред којим интелектуално и морално најразвијенији слој младих људи и жена стоје данас као пред сфинксом који прождире све оне који не реше загонетку што им је он зада... Као жртва тога сфинкса љубави пала је и Ружа Стојановићева, девојка која је и по својој интелигенцији, и по свом карактеру и по свом моралу долазила у ред најбољих међу најбољима. И баш зато, трагична смрт Руже Стојановићеве која је испунила болом све оне који су је познавали, најрељефније илуструје сву дубину данашње кризе љубави.

Ружа Стојановићева није учинила никавав грех: она је жртва туђег греха. Њена трагедија је узвишена али непотпуна: она није имала партнера. Уосталом, да је Ружа Стојановићева имала партнера, она би данас, на радост свих нас који смо је волели — а њу су волели сви који су је познавали — била у животу. Ружа Стојановићева осећала се, без разлога — и у томе је била њена слабост — побеђеном и зато је учинила крај свом животу, и ако јој је управо недостајао само један корак па да постане потпуни победилац у очима свих оних који и у жени гледају човека. Ружу је издала снага на прагу победе. Она, и ако узорити борац за еманципацију, ипак није успела да се еманципује извесних предрасуда под чијим је теретом малаксала и клонула. Јер и увређени понос и бол услед разочарења не смеју никад савладати једног борца, Додуше, можда нема жене која би у данашње време показала више снаге у сличним приликама. Али је желети да је буде. И њих ће бити. Ружа Стојановићева је њихов претеча. И у томе је њена слава.

Али на томе путу до победе пашће још много жртава, драгоцених жртава. И то ће трајати све дотле док се не уклоне основни узроци данашње опште кризе, па и кризе љубави. По себи се разуме, то је у природи саме ствари, да ће љубав имати својих перипетија и својих жртава „док је света

и века“. Али је реч о томе да променом склопа друштвеног живота треба отклонити друштвене узроке љубавних трагедија који су, у ствари, у највећем броју случајева доминантни. И зато је дужност свих жена и људи, нарочито младих, којима је у данашњем друштву онемогућено уживање у правој и пуној љубави, и који теже за Новим Животом, да се свом снагом заложу за остварење Новог Друштва, јер је Нов Живот могућ само у Новом Друштву.

Др. Сима Марковић.

СЛОБОДА И ЖЕНА

Један интересантан чланак о слободи и жени, као мисли о данашњем женском покрету, изишао је недавно у листу Школска Реформа, који излази у Берну. Чланак је прожет симпатијом за данашњу женску борбу, пун је тачних констатација о положају жене у данашњем капиталистичком друштву, како оне без политичких грађанских права, тако и оне која их буде задобила. Сматрајући да ће он бити од интереса за читаоце овога листа, доносимо га у изводу.

Писац износи најпре кратак историјски преглед о склопу друштва људског почевши од Средњег Века, када су слободу ужзвали само свештеници и владоци, а широке масе народа слепо робовале овим својим полубоговима. Разуме се да о некаквој жениној јавној улози у том друштву, у ком људи нису ни слутили да ће се једног дана моћи отрести својих власника, није могло бити ни говора. Али долази Русо и својим идејама обара стари свет. Народ грчећи се у боловима убија своје идоле и узима власт као једини носилац суверености. У овој борби против апсолутизма учествује и жена, бори се предано и чак залаже и свој живот исто као и човек, за слободу, једнакост и братство.

Кад се борба завршила победом, човек се наједанпут јавља као нови узурпатор слободе. Сматрајући да је жена његова својина, он њој одриче свако политичко и грађанско право, задржавајући их за себе, а њу упућује у породицу, као једино поље на коме она може делати.

Жена уморена револуционом борбом покорава се и мири са оваким стањем. А човек, је ли бар он уживао плодове својих напора? Ни у колико, јер за старим богом изабраним власницима, појавио се нов — капитализам, коме људи и данас још робују. Највећи неморал капитализма лежи баш у томе што беспослени уживају највеће приходе од рада милиона и милиона радника, који грцају под теретом невоље и чији вапај за већом надницом испуњава цео њихов духовни живот. Док средњи сталез у капиталистичком друштву све више пада у пролетаријат, дотле власници новца гомилају га на другој страни до невероватних граница. Појам отаџбина спустио се до просте ренте, коју њени власници чувају разним заштитним царинама, утврђеним границама и машинским пушкама. Све се то продужује у недоглед док најзад падање вредности новца не опљачка своје властите господаре, а дужницима олакша несношљив положај. Овако развиће друштва људског није било природно и човек је у њему морао дегенерисати. Последица те дегенерације је светски рат, који човек својим гласачким правом није могао спречити.

Тек сада се жена буди увиђајући своју немоћ пред ужасним догађајима и тражи равноправност. Она се не осећа више једно са човеком, она стоји у животу сама као радница или ако је удата, за мужа је више не везује никакав виши интерес. У осталом, он и не припада њој, она га види само о ручку и на ноћишту, све остало време он проводи у фабрици, канцеларији, клубу, партијским зборовима. Жена се бунује и не да да је понизе до просте машине за рађање деце. Она излази из пасивне улоге тражи духовну и економску слободу, суделује у свима врстама мушкога рада и умела је ући у све васпитне заводе да би добила и научну спрему.

Сада се бори за политичку равноправност. Жена мисли да ће додавши свој глас, моћи спасти човечанство од страха починених светским ратом, пошто ће се она руководити једино чисто женским и материнским осећањем, које је од увек било хуманије и напредније од свих државних разлога

за објаву рата. Кад се вишој политици буде додала ова материнска снага, нема сумње да ће она постати боља, и ако не и савршена.

Даље писац вели да је свака слобода само привидна у данашњем капиталистичком друштву, где је цео живот потчињен закону рентабилности. Где се рентира, даје се жени изборно право одмах без устезања; где се то не рентира, жена се упорно бори за њега. Политичким левицама, као скупштинској мањини, жена је добро дошла, јер за њих представља прираштај снаге. Скупштинска већина наравно противи се мешању жене у њене послове, и чланови деснице једино су у недоумици да ли да јавно одрекну жени политички менталитет или да је просто прогласе идеалном свештеницом породице. Према томе, жена задобивши политичка права у ствари неће ништа добити за ослобођење своје личности.

Како ствар стоји у погледу политичке слободе, исто је тако и односно слободе женског позива. Обе оне стоје под притиском тражње и понуде. Добра зарада је компас при избору позива код жена исто као и код људи, који поред свих својих права ипак нису слободни.

Природни позив жена је материнство, и у томе лежи основ целокупном женском покрету. Жена постаје мајком по правилу у браку. Млад снажан човек данас није у стању да ступи у брак, јер није економски довољно слободан. Он мора чекати док му се брак рентира, т. ј. док му жена донесе имање и мираз, наслеђене или зарађене. Иначе економска зрелост човека за ступање у брак настаје од прилике десет година доцније од природне, и човек се за то време помаже читавим низом компензација, од којих је најпознатија проституција. Кад најзад ступе у брак, навикну се толико на дотадашњи живот да више без тих сурогата брака не могу бити. И тако је већина бракова несрећна.

Шта је за то време чинила млада девојка, чији је природни позив да буде мати? И она се старала да постане економски независна угледајући се на човека, и тако је постао тип мушкобане, која се све чешће среће. С друге стране, младићи че-

кајући да достигну економску зрелост за ступање у брак дегенеришу добијајући извесне женске одлике, чији су спољни израз и неке појединости данашње мушке ношње. У кратко, и људи и жене дегенерисани су изгубивши своје природне одлике и добивши нове, које су ослабиле донекле природну разлику оба пола.

Жена може и без брака да постане мајком, али и дете подлежи питању о рентабилности, а да не говоримо о томе што се ванбрачно дете сматра као поруга за друштво. Стога су побацивања неудатих матера све чешћа и чешћа.

Жена мора захтевати економску независност. Тек тада ће јој бити могуће да се физички, духовно и политички ослободи вековног ропства. Она мора да створи век материнства, где неће бити меркантилних закона, који жену спутавају у њеном највишем задатку.

Хоће ли јој то дати државни социјализам?

Он се увелико спрема да сруши капитализам. Он би морао створити једну врсту слободне економије, из које би рентабилност, хиперпродукција, приход беспослених (интерес од новца, дивиденда, рента) били искључени. Али државни социјализам хоће само да капитализму да државни положај, да га комунише. Тиме га неће нестати са света. Капитализам се не састоји у томе што ће суме новаца лежати по орманима, него у томе што оне доносе приход исто онако као и радна снага; даље у томе што новац у банкама и на берзи не труне, не рђа, не губи на тежини као друга роба, него расте по вредности. Да ли га употребљавају приватна лица или држава, излази све на једно. Оно што је либерална економија цедила из радника и акционара додацима надница, прекобројним часовима рада боље плаћеним, ноћним радом, квалитетним или квантитативним утакмицама, уделима на добит, дивидендама, тантијемама итд., то чини комунизам наредбама и полицијском надзорном бирократијом.

Ако је у данашњој држави још постојала нада да се неком срећом може капитал зарадити, у држави Маркса, Лењина, Куна и Спартакуса нема ни

ње: ту смо још мање слободни него икад. — И је ли вредно да против буржоаских машинских пушака и ручних граната истављамо своје груди једне слободе и законитости?

Жена у социјалистичком капитализму биће одстрањена од њеног природног позива, као и под либералним капитализмом, и упућена на мушки рад. Она ће и ту као и тамо морати да жртвује своју слободу, законодавство и самоопредељење. Она неће бити слободна и ако добије политичку слободу као човек. Сви државно социјални закони и уредбе неће ништа користити, ако се из основа не почне поново стварати.

Само слободна жена може озбиљно да бира мужа. Изрази „брак из љубави“, „брак по савести“ неће више бити излизане крилатице, кад жена постане економски независна. У брак ће се моћи у своје време ступати, пре него што се у самоћи заврши формирање накарадних карактера у неприродном данашњем поретку друштвеном. Човек и жена наћи ће се и душом и телом у браку пуном садржине, као на мосту са кога ће заједнички изнад себе зидати. Из данашње двојности човек и жена постаће најзад природна јединица, коју ми данас тражимо свом вештином, науком и борбом овог немирног доба што стрепи за будућност.

С немачког превела
Олга Гавриловић

НАША МУСЛИМАНКА

Кад су Турци освојили Босну и Херцеговину, примили су многи синови нашег народа муслиманску веру и турску државну идеју. Да су ово учинили, узрок су тадање политичке прилике у нашој домовини и њихов сталешки интерес. Ови наши синови „потурице“ у служби новој вери и турској државној идеји испољили су све лепе особине свога народа, а међу њима најјаче бистрину, еластичност и војничку и државничку способност. Од турског освојења наше домовине све знамените турске војсковође и сви знаменити турски државници били су синови српског народа, синови наших муслимана. Од тих „потурица“ било их је преко двадесет који су

обнашали највишу част у држави, част великог везира (министар председник), а било је времена кад су ти Срби, који су примили Ислам, били на челу свих важнијих војничких и државних надлештава у целој Турској царевини.

Судећи по овоме многи би закључили да су се ови наши синови збиља потурчили, да су отпали од нашега народа, да су га потпуно заборавили; али ипак кад се узме листати њихова историја, наићи ћемо да су они били у служби својој муслиманској вери, према тадањем обичају, и верској државној идеји, а остали су увек наши синови, мислили увек на свој народ и своју отаџбину и нису нигде не само радили него нису ни толерирали турцизирање нашега народа. Поред хиљаде и хиљаде примера за ово као доказ најбоље ће бити да кажем да данас сви синови нашега народа, који су примили исламску веру „(турску веру“), говоре чисто српски језик, и то како они у Босни и Херцеговини тако и они по Старој Србији и они исељеници по малоазиским селима и варошима.

Да су ови српски синови ипак очувани за свој народ, да нису отуђени и изгубљени, највећа слава има да се припише њиховим мајкама, Српкињама муслиманске вере. Ове су у својој скромности бдиле над својим српским огњиштем, чувале своје обичаје примљене од својих мајки, неговале свој народни језик, певале своје севдлаинке своје војну, рађале здраву децу, задојиле их здравим својим млеком и дизале их певушећи им српске народне попевке. Кад би чедо одрасло и мушким се опасало пасом, те би га мајке пуштале у свет из свога гнезда, да себи ствара живот, да тражи себи славу, али су увек над њим бдиле и издалека пратиле не давши никада да у њиховом чеду умре осећај за свој род, за своју груду и за своју отаџбину.

Наше муслиманке нису се никада мешале с туђинкама, нису никада училе нити хтеле да науче туђи језик, а удавале су се редовно и само за синове свога народа. Има и данас Југословенки муслиманске вере, које су провеле двадесет година међу Турцима у Турској са својом децом,

па не знају ни речи туски да проговоре. Ако би се која случајно удала за каквог Турчина, што је био врло редак случај, она је остала толико привезана за своје да је научила мужа српски пре него је и једну турску реч примила.

Како су отприлике ове кћери нашега рода несвесно и неосетно служиле своје народу најбоље ће послужити овај пример из недавне наше прошлости,

Српска влада под председништвом покојног Стојана Новаковића одлучи да отвори српску гимназију у Солуну, одакле би се ширила српска култура и српско име. У ту сврху пошаљу неког Даскал Петра из Призрена, да испослуже одобрење од солунског валије. Тадањи валија био је неки Мехме-Али паша Сточевић, родом из Херцеговине. Кад се овоме јавио Даскал Петар с молбом да отвори српску гимназију, овај заступајући интересе турске царевине одбије потпуно молбу. Даскал Петар не клоне духом него настави пријатељско опхођење са својим, у туђинској служби, земљаком, па му једном приликом поклони Вукове Збирке народних песама. Кад је једном валија читао гласно песме из III Вукове књиге, његова мајка, стара Херцеговка, чује, па сва радосна са сузама у очима прекине сина у читању и настави сама да рецитије ту песму онако како је чула од своје мајке. Овај призор тако је деловао на Мехмед-Али пашу, да је позвао Даскал Петра у своју кућу, постао је с њим одличан пријатељ, па је тако дошло и до одобрења да се отвори српска гимназија у Солуну, која је својим плодним радом учинила врло много за нашу Јужну Србију.

Сузе радоснице у очима Српкиње, муслиманске вере, кад је чула своју севдалинку од домовине тако је учинила оно што сва српска дипломатска вештина и огромне српске паре нису могле да учине.

У својој прошлости југословенка муслиманске вере инстинктивно и неосетно чинила је своју највећу дужност као права ћерка нашега народа и наше отаџбине. Она и данас врши то исто и готово на исти начин како је то чинила вековима затворена у својој кући или у свој харем, да се изра,

зимо по обичају хришћана, који мисле да и Срби муслимани имају харем, Дакле тако затворена живећи најпатријархалније, повучена од света и светске буре, она је и сада верна љуба, добра домаћица, нежна мајка, која рађа здраву децу и васпита их у духу народних обичаја попут Српкиње хришћанке од пре тридесет година у нашој каквој забаченој паланци.

Политичком променом, одласком Турске царевине, која је као исламска држава одржавала онај стари и патријархални положај жене, а доласком Аустрије уздрмао се положај и стање наше муслиманке. Валови запада и његови начини живота захватише и наше муслиманке и њихове фамилије. Ипак ова промена није била така, да би муслиманка била присиљена, да мисли о животу ван куће. Светским ратом, где су изгнули многи мушкарци и нестанком феудалне Аустрије те доласком наше демократске државе настаје врло велика промена и по нашу муслиманку. За цело време до ових промена муслиманка је остала потпуно удаљена од сваке промене у модерном смислу. Остала је потпуно неписмена и без икаква појма о животу ван куће. Турска владавина није јој допустила писменост, а Аустрија је то подржавала из нарочитих политичких разлога. Нестанак многих мушкараца и нагли обрт у економским приликама муслимана, у решењу аграрног питања, тера сада нашу муслиманку да изађе из свога скровишта, а нема је нико да прими и да упути. Њихови мушкарци остали су још тако неумољиво конзервативни да сваки њезин иступ називају врло рђавим именом, а неће да виде њихово очајно стање. Конзервативни муслиман тражи од ње повученост стару, па да је удостији женидбом. Интелигентан муслиман налази је несавременом и неспособном да с њим живи по обичају средине у којој је он васпитан, па се овај одлучује на женидбу њом само ако је богата. На овај начин муслиманка се налази између два супротна правца, па се не може да одлучи, јер види да јој одлука може бити фатална. Госпођица Расема Бисић у Загребу изјавила је да их интелигенција довољно не помаже и заиста је имала право, јер је ова мало по-

жртвовна и превише материјалистичка.

Како је и колико наша муслиманка заостала најбоље ће да послужи ова страшна цифра, да је 1919 год. било муслиманских девојчица свега 900 у основним школама у Босни и Херцеговини, где живи преко 630,000 наших муслимана. Ово је ипак велика цифра према оним пре под Аустријом, где се сводила на 10, па можда и мање, При оваком школовању и при оваком спремању за живот а у неприликама изаратним, није никако чудо да је међу муслиманкама сиротицама завладала страшна беда, да их косе најразличитије болести и да их има много које су отишле путем који осуђује свака вера, а то је путем продавања свога тела.

Да би се овој беди стало на пут, да би се спасао пропасти један део нашега народа, није ништа подузето до данас од стране власти. Истина у овоме су власти много мање криве него сами муслимани, који од своје конзервативности не виде да им гори над главом. Овоме су опет најпре почеле да траже лека баш оне о чијој се судбини и ради, а то су саме муслиманке. Већ има неколико њихових женских друштава као „Освитање“ у Сарајеву, „Спас“ у Бања-Луци, „За друга Муслиманки“ у Мостару, којима је циљ просвећивање муслиманке и упућивање за практичан живот садашњице.

И у школовању настао је силан покрет. Ове године се уписало у гимназију у Сарајеву до 60 муслиманских девојчица, које ће учити чак заједно са својим колегама мушкарцима разних вера. Интересантно је да су девојчице махом без очева и без мушких старешина, те да су њихове мајке те које су прешле преко свих предрасуда и послале своје ћерке да се школују. У циљу што лакшег школовања ових муслиманских девојчица, а које су сиромашног стања, млађа интелигенција муслиманска отворила је женски конвикт помоћу хуманог друштва „Гајрет“ у Сарајеву, где је до сада примљено двадесет малих девојчица настан и храну.

Морамо овде да констатујемо да су саме жене почеле да раде о својој спасу из беде и о својој бољој бу-

дућности, а како оне раде и какве имају препреке при раду говорићемо други пут кад будемо изнели подробно програм горе именованих друштава и резултате до сада постигнуте. Сада можемо да кажемо да су напретку наше муслиманке поред осталих препрека најгори непријатељи неувиђавност и конзервативност мушкараца муслимана, те су сироте присиљене готово саме да се боре, па се зато оне надају барем помоћи од својих сестара других вера.

Хасан М. Ребац.

Књижевни Преглед

Две добре књиге

Септембарски број „Женског Покрета“ донео је кратак приказ првог дела опсежне књиге Жила Пајоа Интелектуални рад и воља. У овом броју хоћемо да упутимо наше читаоце на други део те исте књиге, коју им и овом приликом најтоплије препоручујемо.

Г. С. Б. Цвијановић, који се увек одликује и разумевањем у избору дела и способношћу да своја издања опреми веома укусно, добро је учинио што је француски оригинал поделио за нашу читалачку публику у две лепе и спретне мале књиге. Идејној целини дела тиме се није ништа нашкодило, јер свака књига чини целину за себе, а добило се много у спретности и привлачности за наше читаоце, који се нерадо лађају дебелих издања већих димензија, — ако то нису романи са каквим страшним или иначе примамљивим наслеђем.

У књизи Жила Пајоа нема додуше ничега страшног и романтичног, али има много паметног и корисног. О пажњи и памћењу готово је немогућно писати занимљивије и боље но што је овде; о читању и књигама, као и о

разним наставним предметима и методама, не знам ко би умео да нам изнесе тачнијих мисли и кориснијих савета него овај писац.

Друга књига коју бисмо такође препоручили нашим читаоцима, то је ново, веома укусно издање чувенога дела Едмона Ростана, Сирано де Бержерак, херојска комедија у пет чинова, у стиховима (издавач С. Б. Цвијановић). То је иинтересантна и духовита књига о једноме од најзанимљивијих и најчуднијих Француза из XVII века, — о човеку чији је непријатељ био цео свет, и који својим заједљивим стиховима нико ме на свету није давао мира. Едмон Ростан умео је да схвати Сирано веома добро и да га представи живо, уметнички и са пуно духа, и зато сви који нису имали прилике да виде какав изгледа тај духовити особењак на позорници, треба да га упознају из ове лепе и сваке препоруке вредне књиге.

Београдским члановима Друштва за Просвећивање Жене и Заштиту Права.

Друштво држи своје редовне састанке сваке друге суботе, у згради Министарства Просвете, Канцеларија Женског Савеза (приземље у дворишту). Састанци почиљу у 6 часова увече: Свака чланица има права да присуствује састанцима.

У истој канцеларији налази се и наш администратор, Г-ђица М. Милетић, која радним даном од 2—4 прима претплату и даје сва обавештења.

Први састанак после божићнег одмора биће у суботу 15. јануара 1921.